

2. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст (станом на 2.10.2021).

URL:

<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/10/05/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-02-10-2021.pdf> (дата звернення: 7 жовтня 2021 р.).

Савінова Наталія Андріївна

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
директор навчально-наукового інституту морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська морська академія»*

ПРО ЩО МОВЧИТЬ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: ПОСЯГАННЯ НА СВІДОМІСТЬ – ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГІДНОСТІ

Дивним чином кримінальне право, захищаючи особу, її честь та гідність, життя та здоров'я, звужує спектр своєї уваги, переважно на її фізіологічні критерії життя, тілесне здоров'я, або, вкрай – психічне здоров'я (тобто, стан психіки, який зазнав через органічні зміни мозку). Водночас, і сама особистість, і її гідність, і розуміння такою особистістю власної честі безпосередньо залежить від безпеки її свідомості.

Але «безпека свідомості» - дуже хитка позиція і з точки зору права, і з точки зору педагогіки: дуже важко розуміти грань за якою виховання, навчання, а ще частіше – проте спілкування, виходять за межі безпечної комунікації і переходять в маніпуляції, що впливають на свідомість людини руйнівно.

Питання визначності феномену «безпеки спілкування» для права взагалі доволі нове, і вимагає надзусиль і пошуку вирішення реальних «меж дозволеного» у спілкуванні на території наук педагогіки та психології: на якому рівні закінчується «безпека спілкування» у вихованні, в школі, в армії? Які межі допустимого «безпечного спілкування» вдома, в офісі чи в соціальній мережі?

Хоча це «слизьке» питання кримінальному праву переважно і вдавалося оминути, загроза для людини впливом на її свідомість в кримінальному праві чітко зафіксована: визначеність передкримінальної віктимної поведінки жертви

як пом'яшуючої покарання обставини (ст. 66 КК) та кваліфікуючої ознаки привілейованих вбивства та заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ст.с. 116 та 123 КК), наявність складів злочинів «Доведення до самогубства» (ст. 120 КК) та «Шахрайство» (ст. 190 КК). Всі ці норми демонструють що розуміння деструкції впливів на свідомість на доктринальному рівні є і в КК закладена. І, більш того: вона може бути і доказаною і мати кримінально-правові наслідки, у т.ч. покарання.

Нещодавно в науковому дискурсі знову почало підійматися питання щодо злочинів проти гідності людини (В.К.Гришук, Н.А.Савінова). Це питання аналізується категорично не в аспекті революційних гасел, а щодо впливів а свідомість людини, оцінку її «Я» («Его»), її розуміння власної честі і, відповідно, її діяльності, котра спирається на ці явища. Професор В.К.Гришук аргументує необхідність повернення до КК складів злочинів «наклеп» та «образа». Цікаво, і дискурс триватиме.

Автор же цих тез намагається довести необхідності виділити в самостійний розділ Особливої частини майбутнього КК «Правопорушення і злочини проти гідності людини», включивши в ней: доведення до самогубства, домашнє насильство всіх видів (крім сексуального), дискримінацію та булінг, а також, проаналізувати і визначити й інші види харасменту, які потребують криміналізації в сучасному світі.

Якщо стосовно криміналізації наявних складів, ніби-то, питань не виникає, хіба лише стосовно коректного визначення об'єкту, питання коректного визначення аб'юзивних впливів на свідомість людини, все ж таки поки лишаються поза висвітленою частиною екрану матриці розбудови нового КК.

Як вже вказувалося, руйнівні впливи на свідомість досі лишаються невизначеними через їх граничність з багатьма методами, які зазвичай, в суспільстві відносять до «виховних», «педагогічних» методів, або «методів адміністрування».

Домашнє насильство до дітей. Фізичне покарання дитини, або емоційне: крик на неї, залякування, погрози, ізоляція або ігнорування дитини через її

провину – доволі звичні для нашого суспільства моделі поведінки, але з вихованням не мають насправді нічого спільного. Всі вказані приклади – типовий аб'юз, і впливають вони лише на деструкцію свідомості дитини через приниження її гідності. Найбільш страшне в домашньому насильстві до дітей полягає у тому, що діти перебувають у безпорадному стані відносно батьків або опікунів, з якими вони замкнені в одному помешканні, і батьки, які не здатні здійснювати нормальне виховання, просто гвалтують свідомість своїх дітей. Крім того, насильство в аб'юзивному середовищі завжди пов'язане з інтелектуалізацією такого насильства: дитини пояснюють, що це вона винна в тому, що на не кричать, б'ють, ігнорують, адже вчинили раніше якусь провину. І тому діти, переважно, переконані у тому, що у фізичному або емоційному насильстві полягає їхнє «справедливе покарання», і з такого розуміння формують ставлення до себе, оточуючого світу і свого місця в ньому.

Замовчування фактів домашнього насильства до дітей. Переважна прихованість таких явищ, зазвичай, притаманна нашому суспільству: навіть сусід домогосподарств, де відбувається насильство до дітей переважно умовчують ці факти, аби не псувати відносини з сусідами, внаслідок чого, навіть діти, відносно яких насильство можна було б припинити, фактично позбавляються людського захисту від свавілля батьків. Таким чином, ті, хто знають про факти насильства щодо дітей в домогосподарствах і замовчують цей факт, вчинюють діяння, що потурають продовженню знущанням з дітей.

Нехтуванням фактами або замовчування підліткового булінгу. Булінг та мовчазне сприяння булінгу в навчальних закладах з мотивацією «діти самі розберуться» - доволі поширений шлях замовчування проблеми, до кардинального вирішення якої наразі серйозно ставляться цивілізовані країни. Притаманний замкненим і мало захищеним колективам (раніше це була «дідовщина» в армії) буліг наразі перетворився на всеохоплююче явище в школах світу. Завдяки булінгу проблемні підлітки, переважно з психічними відхиленнями, отримують можливість підносити власну самооцінку, принижуючи інших. З розумінням цього відповідальність тут не може лежати на

неосудних підлітках і батьках, які їх довели до такого стану, а саме на адміністрації шкіл, які зобов'язані створювати умови недопустимості аб'юзу, висвітлювати такі випадки і делегувати розслідування правоохоронним органам із залученням органів опіки та піклування. Умовчування фактів булінгу – значно небезпечніше, ніж вчинення акту булінгу, адже воно приховує і самий факт, і причини, які породили, підгодовують булінг і ескалуватимуть його, якщо їх не виявити і не локалізувати.

Сексизм. Наразі, окремим питанням стоять всі впливи на свідомість, як посягання на гідність, пов'язані зі статтю. Тут жодним чином наукові стріми не можна зводити до суто фемінізму, натомість слід акцентувати увагу саме не гендерні обумовленості таких впливів. Незалежно від статі і віку кривдника, причиною таких впливів як цькування, психологічне та економічне насильство, гендерно обумовлене знущання можуть саме статева належність жертви. Сексизм, переважно, є прихованим і зустрічається в колективах та домогосподарствах, де превалюють, бо домінують особи однієї зі статей. Проблемою криміналізації тут виступає «точка визначення» суспільної шкоди, яка такими діями завдається. В парадигмі «суспільної небезпеки» такою точкою мало б бути наявність певних наслідків, але якщо виходити з сучасного бачення ознаки злочину як суспільної шкоди, звичайно, що закінченим таке кримінальне правопорушення повинне визначатися з моменту вчинення. Пояснення цьому мститься саме в тому, що умисне приниження гендерної приналежності прямо впливає на відчуття особистості, принижує її гідність. Сим раніше (в віковому сенсі) такі впливи на людину вчинюються, тим більше вони дискримінують її самооцінку, блокують реалізацію в усіх сферах, які обумовлені статтю і в цілому деструктивно впливають на її психіку.

Офісний булінг. Навряд чи на дорослу людину зі сформованою особистістю можуть вплинути погрози з боку керівництва і примусять її вчиняти дії, яких вона вчиняти не хоче. Але категорично не всі дорослі люди можуть визнаватися зрілою особистістю, і такі, під впливом емоційного, а інколи і загрозою економічного (звільнення, переведення, позбавлення доплат) або і

фізичного насильства, підкоряються аб'юзивному впливу керівництва, або, навіть, усвідомлено не підкоряючись, все ж діють в інтересах аб'юзера. Напевно, що тут має йтися про «офісний булінг», і розглядати питання оцінки таких дій як злочинних, а дії під тиском офісного булінгу розглядати як пом'якшуючу обставину. Напевно, що ознака «вчинення діянь пі впливом офісного булінгу» має впливати на пом'якшення покарання, наприклад, відносно бухгалтерів за ухилення від сплати податків.

Це – орієнтовний список и лише штрихи щодо діянь, які мають продемонструвати масштабність, деструктивну роль для суспільства таких впливів і необхідність бачення їх кримінально-правовою доктриною.

Зрозуміло, що наразі ефективна дія на убезпечення суспільства від подібних проявів перебуває під пильною увагою в світі та в українському суспільстві. Наразі, хочеться виразити сподівання на те, що наукова спільнота та група з реформ кримінального права під час роботи над проектом КК врахують вказані ідеї для удосконалення кримінально-правової протидії посяганням на гідність людини.

Попко В.В.

доктор юридичних наук, професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНОМУ МЕХАНІЗМІ КОНВЕНЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Інтернаціоналізація кримінального права та кримінально-процесуальних систем, взаємодія та зближення кримінально-правових систем між собою, а також із міжнародним кримінальним правом, обумовили створення механізму конвенційного регулювання транснаціональних кримінальних відносин й